

# Evaluering av verdensarvsatsingen over LUF

Julie Nåvik Hval  
Kjersti Nordskog



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

**Vegaøyene**



**Nærøyfjorden**



**Geiranger**



# Innhold

1. Mandat
2. Metode
3. Beskrivelse av virkemiddelet og verdensarvtittelen
4. Kort innføring i nærliggende virkemidler
5. Gjennomgang av hvert case/område
  1. Beskrivelse av området
  2. Beskrivelse av forvaltning og ansvar for midlene og verdensarvsatsningen
  3. Tiltaksplanen
  4. Forvaltningsplan
  5. Delkonklusjoner for hvert område
6. Oppsummering og anbefalinger



# Mandat

- Vurdere forvaltningsplanen
  - Stat
  - Fylkesmann
  - Kommune
- Vurdere målsetningene i satsingen opp mot kravene for området
- Se sammenheng med andre virkemidler
  - Regionale miljøprogram (RMP)
  - Direktoratet for naturforvaltning/Statens landbruksforvaltning
  - Spesielle miljøtiltak for landsbruket (SMIL)
  - Andre overføringer (kommunale og IN)
- Betydning for grunneier

Oppdragsgiver: Statens landbruksforvaltning. Prosjektramme: 100 000,- inkl moms



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Metode

- Nøkkelintervjuer med
  - Representanter fra Fylkesmannen i de ulike fylkene
  - Medlemmer av Verdensarvrådet for Vestnorsk Fjordlandskap og Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv
- Telefonintervju med tilskuddsmottakere i de tre områdene:
  - Vegaøyen: Sju informanter i buffersonen (det finnes ingen aktive gårdbrukere innenfor verdensarvområdet)
  - Geiranger: Sju informanter innenfor verdensarvområdet, to i buffersonen
  - Nærøyfjorden: Åtte informanter innenfor verdensarvområdet, tre i buffersonen



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning



# Verdensarvtittelen



- *Vestnorsk fjordlandskap* ble innskrevet på UNESCOs verdensarvliste i 2005. Innskrevet på bakgrunn av *naturlandskapet*.
- *Vegaøyene* ble innskrevet i 2004 i kategorien *'Kulturlandskap'*
- Tittelen medfører krav til bevaring av området og begrensinger på utbygging og modernisering
- Det er utarbeidet *forvaltningsplaner og tiltaksplaner* for Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyen Verdensarv som inneholder informasjon om hvordan arbeidet med verdensarven skal foregå



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Forvaltningsplan

- Inneholder informasjon om området og overordnede mål
- Separat forvaltningsplan for Nærøyfjorden, Geiranger og Vegaøyane
  - Nærøyfjorden:  
”Å oppretthalde og styrke landbruksdrifta i verdensarvområdet er viktig”
  - Geiranger:  
”Tiltak for å styrke setring og tiltak for å ivareta aktivt landbruk vil vere vesentleg for bevaring av kulturlandskapet i området”
  - Vegaøyane:  
”Gjengroing på grunn av manglende beite og slått er hovedutfordringen. Aktivitet må gjenskapes og opprettholdes for å sikre kulturlandskapet i øyene. Eiendomsstrukturen gjør det utfordrende å få i gang aktivitet i enkelte vær der beite- og slåtteaktiviteten har opphørt.”



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Tiltaksplan for bevaring av kulturlandskap

- To tiltaksplaner:  
Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyen
- Inneholder
  - En beskrivelse av landbruket i regionen
  - utfordringer
  - Mål for kulturlandskapet
  - Informasjon om hvordan arbeidet med verdensarvområdet skal organiseres
  - Forslag til konkrete virkemidler og hvor mye som trengs:
    - » Arealbidrag
    - » Beitebidrag
    - » Kulturbidrag
    - » Investeringer



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning



# Beskrivelse av verdensarvsatsingen

- Departement involvert i verdensarvsatsingen:
  - Landbruks- og matdepartementet:  
**3 mill. kr** over Landbrukets utviklingsfond (LUF)/Jordbruksavtalen  
Fordeles **2,45 mill. kr** totalt til Geiranger/Nærøyfjorden, og  
**0,55 mill. kr** til Vegaøyene
  - Miljøverndepartementet:  
**3 mill. kr** gjennom Direktoratet for naturforvaltning.  
Fordeles **1 mill. kr** til hvert område.
  - (Kommunal- og regionaldepartementet)
- Forvaltes ulikt i hvert verdensarvområde

Fra Fullmaktsbrev til Fylkesmannen fra Statens landbruksforvaltning, 2009:  
**"Fullmaktsbrev 2009 - forvaltningen av landbrukspolitiske virkemidler" Kap 2. Verdensarv.** *Det er avsatt 3 mill. kr til verdensarvsatsing. Som tidligere legges det til grunn at disse midlene i hovedsak skal gå til grunneiere i verdensarvområdene og brukes i samsvar med tiltaksplanene. Det må legges til rette for en god dialog med næringsorganisasjonene regionalt og lokalt."*



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Nærliggende virkemidler i landbruket

## Regionalt miljøprogram (RMP)

- RMP er *rettighetsbasert*, dvs. du får dem hvis du oppfyller kravene
- Forvaltes av Fylkesmannen, etter regionale prioriteringer

## Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)

- SMIL er prosjektbaserte midler, ikke rettighetsbasert
- Forvaltes på kommunalt nivå, etter prosjektsøknader fra bøndene
- Går til prosjekter og investeringer innenfor natur- og kulturminneverdier, basert på kommunens prioriteringer

## Bygdeutviklingsmidlene (BU-midlene)

- BU-midlene til investeringer forvaltes hovedsaklig av Innovasjon Norge
- Skal fremme et lønnsomt, robust og omstillingsdyktig landbruk, med bedrifts- og/eller samfunnsøkonomisk lønnsomhet
- Kan gå til større prosjekter som driftsbygninger og lignende



## Andre kommunale virkemidler:

Stort sett til utsiktsrydding, gjerding og skogdrift, derfor ikke fokus for analysen

# Beskrivelse av hvert område og hvordan verdensarvmidlene forvaltes

1. Vestnorsk fjordlandskap: Geiranger og Nærøyfjorden
2. Vegaøyene



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Geiranger

- Norddal og Stranda kommune i Møre og Romsdal
- Total størrelse på verdensarvområdet er 518 km<sup>2</sup>
- Store deler av verdensarvområdet ligger innenfor tidligere definerte landskapsvernområder, men det er ikke fullstendig overlapp
- Antall med tilskudd innenfor verdensarvområdet i 2008: 13 gårdsbruk, fem av dem fikk investeringstilskudd.
- Antall med tilskudd i buffersonen: 47. Hovedsakelig husdyrtilskudd, men to med arealtilskudd i tillegg. To med investeringstilskudd i tillegg til husdyr.
- Arealet er inndelt i sju soner



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Nærøyfjorden

- Aurland, Vik og Lærdal kommune i Sogn og Fjordane
- Voss kommune i Hordaland
- Total størrelse på verdensarvområdet er 709 km<sup>2</sup>
- Antall med tilskudd innenfor: 13 (både areal og beitetilskudd)
- Antall med tilskudd i buffersonen: 32 (kun beitetilskudd)
- *Nærøyfjorden landskapsvernområde* omfatter et mindre område enn *Nærøyfjorden verdensarvområdet*. Verdensarvområdet inkluderer bla. Nærøydalen og Undredal i tillegg.
- Inndeling i soner



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Vestnorsk fjordlandskap: Utfordringer i området

- *Topografi:* Området er preget av bratte fjellsider og utfordrende terreng som er vanskelig å modernisere for å kunne drive et konkurransedyktig landbruk.
- *Landskapsvernområde:* mange opplever begrensninger i muligheten til å etablere andre inntekstkilder på sine egne områder, fordi de er ilagt begrensninger som følge av landskapsverningen og verdensarvtittelen. Dette påvirker mulighet for å modernisere driftsbygninger og jordbruksareal.
- *Utflytting.* Det er få bønder igjen i verdensarvområdene, og landbruket er dermed svært sårbart for nedlegging av gårdsbruk.
- *Verdensarvtittelen.* Det er uvisst hva som vil skje med verdensarvstatusen hvis det ikke lenger finnes aktive bønder igjen området, og kulturlandskapet må skjøttes enten kommunalt eller av andre.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Vestnorsk fjordlandskap: Muligheter i området

- *Turisme* skaper store inntektsmuligheter både samfunnsøkonomisk og for hver enkelt gårdbruker
- Verdensarvstatusen og tilskuddene har medført et større fokus på bevaring av kulturlandskapet, og videreføring av tradisjonell drift på gården



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning



# Vestnorsk fjordlandskap: Involverte parter i verdensarvsatsingen

- Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Hordaland
  - Forvalter midlene både fra LMD og MD
- Verdsarvrådet for Vestnorsk fjordlandskap
  - Samarbeid mellom de to verdensarvområdene, har bl.a. laget Tiltaksplanen for Vestnorsk fjordlandskap.
- Stiftelsen Geiranger verdensarv
  - Stiftelse som arbeider lokalt med verdensarvsatsningen i Geirangerområdet
- Nærøyfjorden Verdensarvpark
  - En stiftelse som arbeider for verdiskaping med utgangspunkt i verdsarven. Omfattar eit større område enn verdsarvområdet



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning



# Geiranger:

## Forvaltning av verdensarvmidlene

- Avtale inngås mellom FM og gårdeier. Omhandler skjøtsel av kulturlandskap i henhold til tiltaksplanen
- Alle som har inngått avtale om skjøtsel kan søke om verdensarvtilskudd
- Årlig pott: 1,225 mill. kr fra LMD og 1 mill. kr fra MD
- Den totale summen samles og forvaltes i sin helhet av FM
- FM gjennomfører også årlig tilsyn av tilskuddsmottakerne
- *Tilskudd til beitedyr i verneområde (RMP)* ble tatt ut av RMP i forbindelse med innføring av verdensarvmidlene. Andre kriterier er lagt til, men de er rettet mer mot arealtilskudd.

Bonden søker om (separat):

RMP

Verdensarv-  
midler

Bonden får utbetalt (separat):

RMP

Verdensarv-  
midler



NILF

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Geiranger:

## Forvaltning av verdensarvmidlene forts...

- Nødvendig å følge opp mottakere av tilskudd, slik det gjøres i dag. Sitat: "Er en her som fyller fjøset bare for å få tilskudd". Viktig å påse at ikke antall dyr overstiger kapasiteten i fjøset, jf. dyrevelferd og Mattilsynets retningslinjer for gårdsdrift
- Problematisk at bøndene ikke har økonomi til å investere og oppgradere i driftsbygninger, for eksempel for å hindre smitte av dyresykdommer. Antall sau økte i 2009, men det er fortsatt stort behov for storfe i området, da dyr fungerer forskjellig på kulturlandskapet.
- De som bor innenfor verdensarvområdet er bekymret for at de som bor i randsonen får mer totalt sett, siden de er flere.
- Verdensarvtilskuddet er større enn RMP som de tidligere fikk som *Tilskudd til beitedyr i verneområde*. Etter at verdensarvmidlene kom ble denne posten fjernet fra RMP. Nå gis kun arealstøtte til særlig verdifullt kulturlandskap, ikke beitetilskudd.
- Nedgraderte en gård i 2009 pga ikke-tilfredsstillende skjøtsel. Det er et tiltak de ønsker å fortsette med for å sikre kvaliteten på arbeidet

# Nærøyfjorden: Forvaltning av verdensarvmidlene

- FM tar direkte kontakt med hver gårdeier som er aktuell tilskuddsmottaker
- Avtale inngås mellom FM og gårdeier, om skjøtsel av kulturlandskapet
- Årlig personlig oppfølging av hver tilskuddsmottaker
- Ikke eget søknadsskjema for verdensarvmidlene. De som er registrerte bønder (dvs får annen type tilskudd) og får RMP får automatisk et ekstra "verdensarvtillegg"
- Årlig pott: 1,225 mill. kr fra LMD og 1 mill. kr kr fra MD
- Den totale summen samles og forvaltes i sin helhet av FM

Bonden får utbetalt (samlet):

Bonden søker om:

RMP

Verdensarv-  
midler

RMP



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Nærøyfjorden: Forvaltning av verdensarvmidlene forts...

- Enkelt og oversiktlig system for de som søker tilskudd. Verdensarvmidlene søkes ikke på, og har dermed ikke noe eget søknadsskjema
- Beitebidrag blir gitt til søkere som mottar produksjonstilskudd og driver beiting med husdyr i utmark i *verdsarvområdet*. For de som har inngått avtale om skjødsel med FM og har driftssenter utenfor verdensarvområdet, blir opplysningene hentet fra Regionalt miljøprogram (RMP). Grunnlaget der er de som søker om tilskudd til beitedyr i *Nærøyfjorden landskapsvernområde*
- Ved "restpott" i verdensarvmidlene kan gårdsbrukerne søke om støtte til investeringstilskudd. Det ble gjort for noen få prosjekter i 2008.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Forvaltning - Felles for Geiranger og Nærøyfjorden

- Verdensarvmidlene oppleves som et svært positivt og nødvendig tiltak som kom på et kritisk tidspunkt for å beholde aktive bønder. Viktig at det fortsetter.
- LMDs og MDs overføringer går til samme formål; beite- og arealbidrag, samt noen få investeringer
- Slik ordningen er i dag er det bare registrerte bønder som kan søke om beitebidrag. Hvis situasjonen i fremtiden gjør at bønder i området legger ned sin daglige drift, bør det vurderes å inkludere mulighet for å støtte småbønder som ikke mottar ordinært produksjonstilskudd. Det kan være folk som bor på gårdseiendommer i området, og som har gode muligheter for å sette ut dyr om sommeren, men som ellers har en annen inntekt. Eventuelt kan det være aktuelt å se på hvordan Vegaøyan organiserer det, hvor MDs støtte går til småbønder, mens LMDs penger går til aktive bønder.
- Fordi antallet tilskuddsberettigede øker, er det behov for at tilskuddet øker i fremtiden, for at ikke støtten per støttemottaker går ned.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# RMP - Vestnorsk fjordlandskap

Følgende RMP tilskudd gjelder for *både* Møre og Romsdal og Nærøyfjorden:

- Beitelag/organisert beitebruk
- Ekstra tilskudd til husdyr på utmarksbeite
- Drift av bratt areal brattere enn 1:5 (S&Fj tillegg ved brattere enn 1:3)
- Stell av automatisk fredet kulturminne
- Sau og geit som beiter ute hele året
- Seterdrift med melkeproduksjon

*Kun* Møre og Romsdal

- Areal i soner med særlig verdifullt kulturlandskap
- Dyrking av fôr i fjellet
- Utsatt jordbearbeiding kornareal

*Kun* Sogn og Fjordane

- Tilskudd til styrt beiting innmark
- Beitedyr i verneområde
- Steingarder og bakkemurer
- Styvingstre
- Artsrik eng og beite



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# SMIL og investeringsstøtte- Vestnorsk fjordlandskap

- Få av informantene mottok SMIL-midler eller investeringsstøtte over verdensarvsatsningen
- Svært få av informantene som har mottatt BU- eller annen type investeringsstøtte. BU-midlene er rettet mot mer lønnsomme foretak, og holder veldig lav risikoprofil. Dette gjør at bøndene i verdensarvområdet i stor grad ikke kvalifiserer for denne type støtte.
- I Nærøyfjorden kan bøndene søke på SMIL *i tillegg* til verdensarvmidlene. Men veldig få får fra verdensarvmidlene.
- SMIL- tilskudd er små beløp som ikke er av tilstrekkelig størrelse til å møte de største investeringsbehovene i regionen.



NILF

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Randsonen - Geiranger og Nærøyfjorden

*”Det er krig mellom de som driver innenfor og utenfor”*

Sitat - bonde i Geiranger

- Randsonen for verdensarvområdene innbefatter områder som ligger rett utenfor verdensarvområdene
  - Det kan være områder rundt veinettet inn til verdensarvområdet eller områder nært tilknyttet sentrale destinasjoner
  - Bønder i randsonen får tilskudd for å la dyrene beite i utmarksområder enten i eller i nær tilknytning til verdensarvområdene
  - Får en lavere sats per dyr enn tilskuddsmottakere inne i verdensarvområdet
  - Bønder i randsonen får i de fleste tilfeller kun beitetilskudd
  - Mange potensielle tilskuddsmottakere i randsonen. Dette kan påvirke forholdet mellom mengde tilskudd innenfor og utenfor
- Kan være aktuelt å anbefale føringer for verdensarvmidlene, om at de innenfor verdensarvområdet skal prioriteres først, og de i randsonen etterpå, slik at ikke satsene for de innenfor blir påvirket av antallet søkere i randsonen.
- Konflikt mellom tilskuddsmottakere i verdensarvområdet og randsonen kan begrenses gjennom andre tilskuddordninger (RMP).
- Politisk vurdering: Areal vs. beitebidrag i randsonen?



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning



# Vestnorsk fjordlandskap: Delkonklusjoner for forvaltning

- En forvaltningsmodell som under dagens forhold fungerer godt
- Forvaltningen er oversiktlig både for mottakere og de som jobber med midlene
- Stort behov for investeringer i området
- Nødvendig å gå gjennom støtteordningen i forhold til de som bor i randsonen og utenfor den definerte randsonen.
- Politisk vurdering av prioriteringen mellom areal vs. beitebidrag opp mot målene for området.
- Viktig å se midlene ut fra utviklingen i området



## 2. Vegaøyane

- Verdensarvområdet dekker Vega kommune (unntatt deler av hovedøya), Nordland
- Verdensarvområdet er på 1037 km<sup>2</sup>, hvorav 69 km<sup>2</sup> landareal
- I overkant av 6500 øyer
- Randsonen omfatter resten av Vegaøya samt øya Ylvingen, et område på totalt 94 km<sup>2</sup> landareal
- Ingen fulltids gårdsbruk i verdensarvområdet, men mange gårder i randsonen (spesielt fra Vega) bruker øyene som beiteområde.
- Antall tilskuddsmottakere innenfor verdensarvområdet: 0
- Antall tilskuddsmottakere i buffersonen: 14. Alle mottar husdyrtilskudd, og to mottar arealtilskudd
- Verdensarvområdet er inndelt i fire soner basert på distanse fra hovedøya
- 22 % av verdensarvområdet er vernet som naturvernområde
- Stort fokus på bærekraftig turisme



# Vegaøyen:

## Involverte parter i verdensarvsatsingen

- Fylkesmannen i Nordland
  - Forvalter midlene fra LMD
- Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv
  - Koordinerer arbeidet med verdensarv og forvalter verdensarvmidlene fra DN
  - Styret består av representanter fra Stortinget, Miljøverndepartementet (DN), Fylkesmannen i Nordland, Nordland fylkeskommune (avd. Kulturminne), Helgeland museum, samt daglig leder for Stiftelsen.
  - Samarbeidsrådet for Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv
    - Bistår Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv
    - Består av representanter fra lokale og regionale lag og foreninger
- Vega kommune og kommunene i buffersonen
- (Team Verdensarv Vega
  - Samarbeid mellom Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv, Vega kommune og Vegaøyen næringsetablerment.
  - Jobber med å ivareta temaer innen forvaltningsplanen og skape internasjonal og nasjonal oppmerksomhet
  - Jobber *ikke* med forvaltning av verdensarvmidlene)



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Vegaøyane: Forvaltning av verdensarvmidlene

- Årlig pott: 0,55 mill. kr fra LMD (gjennom SLF) og 1 mill. kr fra MD (gjennom DN)
- Potten forvaltes separat:
  - LMD-midler: Forvaltes av FM og gis til *bønder som får produksjonstilskudd*. Utgjør den største delen av verdensarvtilskuddet.
  - MD-midler: Forvaltes av Stiftelsen og gis til *"småbønder"* som enten har veldig få dyr slik at de ikke mottar produksjonstilskudd, til *ærfuglrøktare* som ikke eier dyr, men som jobber ute på øyene noen måneder hver sommer eller *noen som skjøtter jorda* på annen måte ute på øyene. *Ærfuglrøktarene* skjøtter ofte jorda ute på øyene samtidig som de er der, og får dermed utbetalt verdensarvtilskudd både til areal og ærfuglrøktning samtidig og fra samme instans. MD-midlene utgjør totalt en liten del av verdensarvtilskuddet. Resten av midlene går til utarbeidelse av skjøtselplaner for området og annet arbeid for området.
- Satsene for husdyrtilskudd er basert på sone og om det er til sau eller storfe

**Bonden** søker og får utbetalt fra FM:

Verdensarvmidler fra LMD

**"Småbønder"** og ærfuglrøktare søker og får utbetalt fra Stiftelsen:

Verdensarvmidler fra MD



# Vegaøyane: Om forvaltningen

- Sitat: "Vi er totalt avhengig av midlene for å få folk til å få beite på øyene."
- Potensielt konfliktområde: forholdet mellom grunneiere og andre som skjøtter jorda, spesielt i forhold til ærfuglrøkting. Bør grunneier kompenseres hvis andre tjener penger på hans jord? I dag inngås avtaler mellom grunneier og den som har inngått avtale om skjøtting av jorda, men en informant nevner at det er problematisk at hans jord nå oppleves som "felleseie".
- Småbønder som ikke mottar produksjonstilskudd kan få husdyrtilskudd gjennom MD-midlene. Selv om de er pålagt å drive husdyrdriften i henhold til Mattilsynets retningslinjer, er det noen informanter som ytrer bekymring for dyrevelferden.
- Problem med tørke på de ytterste øyene i 2008 og 2009. Da må dyreeierne ut med vann til dyrene, og det kan gi store tilleggsutgifter.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Vegaøyen:

## Regionalt miljøprogram - Nordland

Det gis tilskudd gjennom RMP til:

- Vedlikehold av permanente gjerder
- Vedlikehold av permanente klyv/port
- Organisert beitebruk
- Skjøtsel av lokalt verdifullt kulturlandskap
- Skjøtsel av nasjonalt og regionalt verdifulle kulturlandskap
- Skjøtsel av kulturminner og kulturmiljøer
- Kulturlandskapselementer
- Skjøtsel av kanter langs veier i jordbrukslandskapet
- Utsatt jordarbeiding av kornåker og annen stubbåker
- Drift av fangdammer og vegetasjonssoner
- Ekstra miljøinnsats



# Vegaøyen

## SMIL, RMP og samarbeidet på miljøsidan

- Bøndene søker både SMIL og verdensarvmidlene fra MD, men søknadene koordineres slik at de ikke får begge steder. Samarbeidet fungerer bra.
- Pengene fra LMD går kun til husdyrtilskudd, og det er ikke rettet spesifikt mot miljø og kulturlandskap, selv om dette er en indirekte konsekvens av husdyrtilskuddet. Hvor mye fokus det er på kulturlandskap i FM kan dermed bli personavhengig i forhold til hvem som jobber på landbrukskontoret.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Vegaøyen: Delkonklusjoner

- Basert på situasjonen på Vega: Hensiktsmessig med organisering av tilskuddet slik det er nå, dvs. at det ikke går gjennom RMP slik som i Geiranger/Nærøyfjorden. Nødvendig med fleksibel forvaltningsordning på grunn av at mange kommuner i randsonen er berørt av ordningen.
- Størrelse på verdensarvmidlene fra LMD er tilstrekkelig.
- Selv om småbønder pålegges en drift i henhold til Mattilsynets retningslinjer, kan det være behov for ekstra oppfølging for å sikre at retningslinjer for dyrevelferd og skjøtsel av kulturlandskapet følges, se Geiranger og Nærøy
- Ivaretagelse av grunneiers interesser; større involvering og/eller kompensasjon?



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning



# Forvaltning av verdensarvmidlene

Har man en hensiktsmessig forvaltning  
av verdensarvmidlene?



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Hensiktsmessig forvaltning?

- **Forvaltningen fungerer godt** i alle områder, og er tilpasset lokale utfordringer
- Den helhetlige innsatsen på verdensarvsatsingen **bidrar svært positivt** i områdene, både økonomisk for hver tilskuddsmottaker, men også for bosettingen og ønske om å ta vare på kulturlandskapet.
- **Viktig med lokal fleksibilitet** i forvaltningen av midlene, er basert på bosetting, produksjonsforhold og lokale utfordringer.
- Forvaltningen kan for utenforstående oppleves som forvirrende, med mange navn, begreper og instanser som er involvert. Likevel oppleves den som oversiktlig og klar for de som jobber med det. Det synes **ikke å være behov for endret ansvarsforhold**.
- Verdensarvsatsingen over LUF treffer to av virkemidlene i tiltaksplanen; **Arealstøtte og beitebidrag**. Det treffer i liten grad *investeringsstøtte og kulturbidrag*.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Hensiktsmessig forvaltning.. forts

- Midlene går i dag i all hovedsak til beitetilskudd og arealtilskudd. Det anbefales å se på mulighet for å utvide, slik at det også kan inkludere **muligheter for investeringer**. Dette gjelder hovedsakelig for områdene Geiranger og Nærøyfjorden. Det bør gjelde investeringer innenfor verdensarvområdet, og ikke i randsonen. Bakgrunnen er et stort behov for modernisering i driftsapparatet, men manglende økonomisk evne til å gjennomføre det. Samtidig vil det være en langsiktig investering sett i samfunnsmessig perspektiv, som bidrar til å opprettholde bosetting og dermed en levende bygd, noe verdensarvtittelen kan være avhengig av.
- Verdensarvmidlene over LUF går per i dag kun til *registrerte bønder*. Hvis antallet aktive bønder går ned i fremtiden, bør vurderes om også **småbønder** som ikke er registrert som "aktive bønder" kan omfattes av ordningen med beitetilskudd. Dette kan bidra til å øke antallet dyr i området hvis mangel på aktive bønder går ned i årene som kommer. Spesielt kan det bidra til at flere av sesongbeboerne setter ut dyr på sommeren.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Betydning for grunneier

Har innsatsen hatt betydning for grunneiers mulighet for videreføring, styrking/og eller gjenopptakelse av driften?



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Fordeler og ulemper for bøndene som følge av verdensarvtittelen

” Jo finere det ser ut, jo større blir underskuddet”

Sitat - Bonde i Nærøyfjorden



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Fra intervju- Geiranger

”Når vi ser midlene i 2009 vil vi tilpasse hvilken innsats vi bruker i 2010”  
Sitat - Bonde i Geiranger

- Generelt sett har midlene svært stor betydning for bøndene i området.
- Flere ytrer at de var på nippet til å legge ned, men at midlene gjorde at de ombestemte seg
- Generell holdning er at midlene må fortsette, og må være forutsigbare. Da vil de kunne planlegge driften fremover med en sikker inntekt
- Det er stort behov for investeringer, spesielt i driftsbygninger
- Flere nevner at det er et problem med inndelingen av områdene, og hvem som får midler og ikke

”Vi vil ikke klare å bevare kulturlandskapet hvis ikke det offentlige er med. Private har ikke vilje, økonomi eller midler til å gjøre dette”

”Det er kjekke penger å få, samme hvor de kommer fra”



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Fra intervju- Nærøyfjorden

”Hvis verdensarvmidlene blir borte, da gror landskapet her igjen”

- Generelt uttrykkes det at midlene må fortsette
- Noen uttrykker at de ville fortsatt uansett, men uvisst hvor lenge
- Det uttrykkes også mye at det oppleves som en kompensasjon for at de blir ”båndpålagte” eller får ”mer ansvar” for kulturlandskapet
- Fokus på fremtiden og at det er viktig for å kunne fortsette driften
- Uttrykkes misnøye med at de i randsonen får for store summer

”Kanskje en fin gulrot til neste generasjon?”

”Ville drevet uavhengig av verdensarvmidlene.  
Bedre vei og totaløkonomien avgjør når jeg slutter”

”Faller midlene bort blir livet vanskelig for oss”



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Fra intervju - Vegaøyen

- Midlene har stor betydning for plassering av beitedyr
- Stor betydning for ærfuglrøkterne og folk som jobber ute på øyene om sommeren
- Får flere til å sette ut dyr på øyene som ikke er registrerte bønder, dvs. at det fungerer som en ekstraintekt for ”småbønder” og andre i området
- Det er svært kostbart og tidkrevende å få dyr ut til de ytterste øyene
- Midlene har stor grad av måloppnåelse i forhold til å få flere dyr ut på øyene
- Satsene for beite- og arealtilskudd er av passe størrelse. De bør ikke bli høyere, da det kan virke provoserende på folk rett utenfor randsonen



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning



# Bønders oppfatninger som følge av tilskuddet

Spørsmål: ” Påvirker tilskuddet ditt forhold til:

- Videreføring av drift på gården
- Benyttelse av nye arealer
- Utsetting av flere dyr i områdene
- Valg av yrke/inntektsgrunnlag
- Din langsiktige bosetting i området
- Hvor viktig du anser bevaring av kulturlandskapet”

Skalaen var 1-5, der 1 var ”I liten grad” og 5 ”I stor grad”

Svarprosenten var 100 prosent, unntakene fra dette står i parentes

	Videreføring av drift på gården	Benyttelse av nye arealer for beiting	Utsetting av flere dyr i områdene	Valg av yrke/ inntektsgrunnlag	Din langsiktige bosetting i verdensarv-området	Hvor viktig du anser bevaring av kulturlandskapet
Nærøyfjorden	3,2	2,1	2,5	2,45	2 (91%)	4,75
Geiranger	4,1	1,9	3,4	1,2 (75%)	3,25	4,8
Vega	3,6 (83%)	3,67	3,6 (83%)	1,67	2,3	5
<b>Totalt</b>	3,6 (97%)	2,6	3,2 (96%)	1,8 (92%)	2,5 (96%)	4,85

## Bønders oppfatninger... forts

- Tilskuddet har størst innvirkning på synspunkter knyttet til bevaring av kulturlandskapet
- Det påvirker i liten grad valg av yrke/inntektsgrunnlag
- Det påvirker i vesentlig grad videreføring av drift på gården
- Det påvirker valg av ”videreføring av drift av gården” i større grad enn valg av bosetting, som indikerer at midlene treffer målet om å opprettholde gårdsdriften i området



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Bønders oppfatninger..forts

Konklusjoner i hvert område:

- **Geiranger:** Tilskuddet påvirker det i større grad ”utsetting av flere dyr i områdene” enn ”benyttelse av nye arealer for beiting”. Dette kan indikere at det kan være potensial for utsetting av flere dyr, men at arealene er godt utnyttet. I tillegg har det mer å si for videreføring av gårdsdriften og bosetting enn valg av yrke/inntektsgrunnlag.
- **Nærøyfjorden:** Størst innvirkning på bevaring av kulturlandskapet, og over middels viktig for videreføring av driften. Ellers en score under middels. Det indikerer at bøndene i Nærøyfjorden opplever at de er mindre avhengig av midlene enn i de andre to områdene. Likevel har de høyest score av de tre på ”valg av yrke/inntektsgrunnlag”.
- **Vega:** Svært høy innvirkning på syn på bevaring av kulturlandskap, men svært liten innvirkning på valg av yrke/inntektsgrunnlag. Ellers en generelt høy score. Det kan indikere at midlene fungerer godt mot det de er ment å gjøre; øke utnyttelsen av arealene i verdensarvområdet som beite, for derigjennom å ta vare på kulturlandskapet.

”Hvis tilskuddet forsvinner blir det ikke dyr på gården her mer”

Sitat- Bonde i Nærøyfjorden



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Hvordan virker virkemiddelet for gårdseierne?

- Gårdseierne er opptatt av langsiktighet og forutsigbarhet i sine beslutninger, da spesielt knyttet til opprettholdelse og/eller utvidelse av eksisterende gårdsdrift. Verdensarvtilskuddet er et sentralt argument i deres planer.
- For Geiranger og Nærøyfjorden er det et virkemiddel som virker mer mot å opprettholde eksisterende produksjon, mens det i Vegaøyen fungerer for å få flere til å sette dyr på beite der de ellers ikke ville gjort.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Fremtidige utfordringer for verdensarvtilskuddet

- Nedlegging av gårdsdrift
- Småbønder som bor i områdene bare om sommeren versus registrerte helårsbønder. Skal begge gruppene kunne motta beitetilskudd i fremtiden?
- Det finnes i dag flere potensielle tilskuddsmottakere i randsonen som fortsatt ikke får tilskudd. Det betyr at hvis disse begynner å søke, og midlene ikke øker, vil det kunne gå ut over hvor høye satser folk får.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Hovedoppsummering

- Ulik forvaltning, men fungerer godt alle steder
- Kommer bøndene til gode
- Konflikt verdensarvområde vs. randsone
- Behov for investeringstilskudd



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Hovedanbefalinger

## - for alle områder

- Opprettholde verdensarvsatsingen over LUF
- Opprettholde samme grad av fleksibilitet i forvaltningsleddet av verdensarvmidlene. Midlene bør forvaltes på slik måte at de tilpasser seg forholdene i hvert av de tre områdene.
- Opprettholde en samlet pott for LMDs og MDs overføringer i Vestnorsk fjordlandskap, og en delt pott for Vegaøyen
- Satsene på beite- og arealtilskudd bør ikke endres. Den totale størrelsen på overføringene bør øke hvis antallet tilskuddsmottakere øker, for å opprettholde forutsigbarheten i midlene.
- Inkludere mulighet for investeringstilskudd
- Fokuser på levende gårdsbruk i tildelingsbrevet, da dette er et mål i forvaltningsplanen i alle områdene. Det kan være nødvendig med større andel beitetilskudd fremfor arealtilskudd for å opprettholde drift av husdyr fremfor arealtilskudd som går til slått.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning

# Hovedanbefalinger - for de ulike områdene

- Nærøfjorden og Geiranger:
  - Inkludere større mulighet for investeringstilskudd i verdensarvsatsingen. Dette kan administreres gjennom gjeldende system for godkjenning av søknader fra BU, men med kriterier tilpasset verdensarvområdet.
- Vega:
  - Ha en større grad av oppfølging av bønder, spesielt de som får beitestøtte gjennom Stiftelsen. Inkludere mulighet for utvidelse av tilskudd til de ytterste øyene hvis problemer med tørke er et vedvarende problem som øker kostnadene med å holde dyrene der. Dette bør vurderes på lokalt nivå.



**NILF**

Norsk institutt for  
landbruksøkonomisk forskning